

Universitätsbibliothek Wuppertal

**DIONYSII || LAMBINI MON-||STROLIENSIS RE-||GII
PROFESSORIS,|| IN || Q. HORATIVM FLACCVM EX FIDE
ATQVE || AVCTORITATE COMPLVRIVM LIBRORVM
MANV-||scriptorum à se emendatum, et aliquoties
recogni-||tum, ...**

Horatius Flaccus, Quintus

Frankfurt/Main, 1577

Carmen Sæculare

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1066](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1066)

A *ἀοιδίαι δ' ὕμνους*, id est, ad verbum, quos nemo beatos duxerit valetudinis. quod valet, ob valetudinem, vel causa valetudinis. Dionys. Halicarnasensis, ἀρχαίολ. βιβ. ζ. Ταύτης μὲν τοῖα δ' ἡρώμης ἐπαγοῦντες ὑμῶς, id est, huius sententia vos laudates. quod valet, ob hanc mentem, vel ob hanc sententiam. Eurip. in Androm. καὶ μὲν οὐδ' ἐνὶ δαίαις τέλμας, ἀν' ἐρεῖα. ὡ κατὰ τοῦ ἐξο, κατὰ τοῦ ἀνδράσι, id est, gemo igitur facinoris hostilis, quod perpetravi. Idem Iphigenia in Aulide, Ἐλάδος μάλιστα ἐξο γὰρ τὴν παλαιῶν ἐνὶ σέσω. id est, maximè equidem Græciæ calamitosa gemo ac ploro. Idem Phœniss. φεῦ, φεῦ. κακῶν σὺν Οἰδίπῳ σὺς ὦν σέσω. malorum tuorum Oedipe ploro. quæ tria postrema exempla proximè accedunt ad hanc locutionem Horatianam. Integrum est illud genus apud Æschyl. in Prometh. Αἰ αἰ παρθεῦ, σὺν ὑπερ σέσω πόνων. imitatus est etiam Virgil. II. Æneid. *Vir Troiane, quibus celo te laudibus æquem? Iustitiane prius mirer, belline laborum?* id est, tene, mirer ob iustitiam prius, an ob bellilabores? sic enim hunc versum explico, quamvis paullo aliter Seruius. Iam hæc loquendi genera, *habere exitum, nullum habere exitum*, Latinis scriptoribus valde sunt vsitata: quorum hoc proximum significat, quippiam non consequi finem, cuius gratia cœptum est, atque ita inane & inutile, seu nullius efficaciam esse: illud alterum, cōtrarium, nempe ad exitum optabilem peruenire & efficax esse, seu (vt ita dicam) effectum aliquem gignere. M. Tull. lib. 7. epistol. ad Att. *Rursus autem ex dolore municipali sermonibusque eorum, quos conuenio, videtur hoc consilium exitum habiturum.* Idem Philipp. 2. *Fugam querebamus omnes, qua ipsa exitum non habebat.* idem de diuinat. lib. 2. *Quid ego Haruspicum responsa commemorem? (possum equidem innumerabilia) que aut nullos habuerunt exitus, aut contrarios.* Idem Acad. 2. *Ipsa autem philosophia: que rationibus progredi debet, quem habebit exitum?* Idem ferè valet reperire exitum. Idem Cicero li. 1. de finib. *Quid si ne ipsarum quidem virtutum laus reperire potest exitum, nisi dirigantur ad voluptatem, &c.* Licet etiam ita legere seruata eadem loquendi consuetudine & elegantia, *Plorem artis in te nil habentis exitus?* vt sit ordo verborum, *Plorem gratia artis, nil exitus, id est, nullum exitum in te habentis?* vt iam diximus. Videtur mihi tamen hæc lectio durior aliquanto altera: contrà illa superior, suauior, & concinnior. Verùm tamen, vt sunt hominum dissimilia palata, amplectatur quisque quam volet: aliam respuat, ac reiciat. manum non verterim. Quod si cui mea coniectura non probabitur, omnium scripturarum tolerabilissima mihi videtur ea, quam dixi reperiri in codice Iann. & Tornes. & duobus Vaticanis.

Q. HORATII FLACCI
Carmen Sæculare.

P Hæbe, siluarumque potens Diana,
Lucidum cæli decus, ô colendi

Semper, & culti, date, quæ precamur

Tempore sacro:

Quo Sibyllini monuere versus,
Virgines lectas, puerosque castos
Dijs: quibus septem placuere colles,

Dicere carmen.

Alme Sol, curru nitido diem qui
Promis, & celas: aliusq; & idem
Nasceris: possis nihil urbe Roma

Visere maius.

Rite maturos aperire partus
Lenis Ilithya, tuere matres:

Sive tu Lucina probas vocari,
Sen genitalis.

Diua, producas subolem, patrûmque

Prosperes decreta super iugandis

Feminis, prolisque nouæ feraci

Lege marita:

Certus vndenos decies per annos

Orbis vt cantus, referatque ludos,

Ter die claro, totiesque grata

Nocte frequenteis.

Vosque veraces cecinisse Parca,

Quod semel dictum est, stabilisq; rerum

Terminus seruet, bona iam per actis

Iungite fata.

Fertilis frugum, pecorisque tellus

Spicea donet Cererem corona:

Nutrient fetus & aquæ salubres,

Et Iouis aura.

Cõdito mitis, placidusque telo

Supplices audi pueros Apollo:

Siderum regina bicornis audi

Luna puellas.

Roma si vestrum est opus: Iliæq;

Littus Etruscum tenuere turme,

Iussa pars mutare Lareis, & urbem

Sospite cursu:

Cui per ardentem sine fraude Troiam

Castus Æneas patriæ superstes

Liberum muniuit iter, daturus

Plura relictis:

Di probos mores docili iuuentæ,

Di

- A *Dij senectuti placida quietem:
Romula genti date, remque prolem-
Que, & decus omne.
Quique vos bubus veneratur albis
Clarus Anchisæ, Venerisque sanguis,
Imperet bellante prior, iacentem
Lenis in hostem.
Iam mari, terraque manus potenteis
Medus, Albanasque timet secureis:
Iam Scythæ responsa petunt, superbi
Nuper, & Indi:
Iam fides, & pax, & honos, pudorque
Priscus, & neglecta redire virtus
Audet: apparetque, beata pleno
Copia cornu.
Augur, & fulgente decorus arcu*
- B *Phæbus, acceptusque; nouem camænis,
Qui salutare leuat arte fessos
Corporis artus:
Si palatinas videt æquus arceis,
Remque Romanam, Latiumque felix:
Alterum in lustrum, meliusque semper
Proroget æuum.
Quæque Auentinum tenet, Algidumque;
Quindecim Diana preces virorum
Curet: & votis puerorum amicas
Applicet aureis.
Hæc Iouem sentire, deosque cunctos,
Spem bonam, certamque; domum reporto
Doctus, & Phæbi chorus, & Diana*
- C *Dicere laudes.*

Carmen sæculare dictum, quod ludis sæcularibus caneretur. Ludos autem sæculares primos à Valerio Poplicola institutos esse anno c c x l v. post urbem conditam quidam tradiderunt: alij multis annis post reges exactos, & Poplicola iam mortuo. quam sententiam confirmant x v. virum, qui ludis sæcularibus procurandis & faciendis præerant, commentarij. De tempore magna etiã dissensio est inter scriptores. alij enim centesimo quoque anno fieri solitos esse, vt sæculum centum annorum spatium continere intelligamus: alij centesimo decimo quoque anno, vt sæculum sit ambitus annorum centum & decem. atque huic sententiæ consentanei sunt versus illi Horatiani, *Certus vndenos decies, &c.* superiorem autem confirmat Pompeius Festus his verbis: *sæculares ludi apud Rom. post centum annos fiebant, quia sæculum in*

centum annos extendi existimatur. sed de sæculo & ludis sæcularibus si quis plura scire volet, legat libellum Onufrij Panuini, qui accuratissime de his scripsit. Carmen autem sæculare ad Apollinem maximè & Dianam canitur, quia Dij sunt ἀλεξικακοί, & ἀποτροπήοι, id est, malorum depulsores: & iccirco placandi. adde quod irati, & offensi, horribiles sunt: itaque eo magis precibus leniendi. Postremò, Troianis amici, & ita, Romanis. Quo circa tanto diligentius venerandi & placandi, ne neglecti, fiant inimici, & alieni.

SILVARVM QVE POTENS] siluarum domina. sic locutus est sup. Od. 3. lib. 1. *Sic te diua potens Cyprî.* & Od. 2. 5. lib. 3. ad Bacchum, *ὁ Ναιάδου ποτὲς, &c.* Dianæ autem gratæ sunt silvæ. suprà Oda 21. lib. 1. *Vos letam flumîs, & nemorum coma, &c.* Callimach. καὶ χερὸς ἀμφιλαφῆς καὶ ἐν οὐρεῖσι ἰδαοῦ.

O COLENDI SEMP. ET CVLTI,] sic epist. 1. lib. 1. *Prima dicte mihi, summa dicende camæna, &c.*

TEMPORE SACRO] die festo, seu diebus festis. Oda 12. lib. 2. *Ludentem nitidis virginibus sacro Diana celebris die.*

SIBYLL. MON. VERS.] tanta erat apud veteres illos Romanos librorum Sibyllinorum auctoritas, vt in rebus aduersis, ac difficilibus reip. temporibus non minore spe ad eos, quàm ad Etruscorum disciplinam confugerent: quod testatur M. Tull. lib. 4. accus. Verr. his verbis. *Itaque apud maiores nostros atroci, ac difficili reip. tempore, cum Tib. Graccho occiso magnorum periculorum metus ex ostentis portenderetur P. Matio, L. Calpurnio Coss. aditum est ad libros Sibyllinos, in quibus inuentum est, Cererem antiquissimam placari oportere.*

DIIS, QVIBVS SEPTEM] Dijs urbis Romæ præsidibus, & custodibus, πολιάρχαις.

SEPTEM COLLES] septem colles urbis Romæ primò mœnibus inclusi, hi sunt, Quirinalis, Viminalis, Esquilinus, Cœlius, Palatinus, Tarpeius, seu Capitolinus, Auentinus, quibus ad diti sunt postea, Cœliolus, Ianiculus, Vaticanus, aut certè eius pars, Collis hortulorum. Ex his montibus aliquot commemorat Horatius: *Quirinalem epistol. ad Iul. Flor. lib. 2. cubat hic in colle Quirini.* Esquilinum non semel. sat. 8. lib. 1. *Nunc licet Esquilij habitare salubribus.* sat. 6. lib. 2. *at simul atras Ventum est Esquilias, &c.* Palatinum infrà hac Oda, *Si Palatinas videt æquus arceis.* & epist. 3. li. 1. *Scripta, Palatinus quæcumque recepit Apollo.* Capitolinum, Od. 3. lib. 3. *dum Capitolium scandet cum tacita virgine pontifex.* & item alibi. Auentinum epist. 2. lib. 2. *Hic extremo in Auentino.* Vaticanum Oda 20. lib. 1. *Redderet laudes tibi Vaticani Montis imago.*

ALME SOL] qui omnia alis & foues.

CVRRV NITIDO DIEM QVI, &c.] id est, qui diem curru nitido aperis, & idem claudis. de curru solis suprà Od. 6. lib. 3.

PROMIS ET CELAS] promissus oriens, celas & condidit occidens. & suprà Od. 5. lib. 4. *dixit cedere diem collibus in suis.*

ALIVS QVE, ET IDEM NASCERIS] alius,

E

F

A alius, quia alia quotidie loco oritur: vel quia alius est dies hodiernus ab hesterno: vel quia alio colore est propter cæli, temporisque dissimilitudines. idem autem, quia semper vnus est, sup. Od. 16. lib. 1. *quid terras alio calentes Sole mutamus?*

POSSIS] optantis, seu precantis oratio est.

APERIRE LENIS] quæ lenem te præbes in aperiendis partibus. de Ilicia diximus supra ad Od. 22. lib. 3.

SIUE TV LVCINA] profert Seruius ad illud locum Virgilij, Pollione, *Castafane Lucina.*

SEV GENITALIS] γενεθλιας dea. dea nascentis fetus adiuuans: seu partus maturans, seu ad gignendum valens, seu fetus vtero inclusos in lucem proferens. Taleis autem deos, γενεθλιας Græci vocant. qua voce vsus esse Platonem lib. 5. de rep. non ita pridem mihi indicauit Iosephus Scalliger, cum Lutetiam, vt coniectanea sua in Varro nem de lingua Latina excudenda curaret, venisset. Platonis autem verba sunt hæc, *ξυγγενειαν δε και ομογενειαν θεων κοινοτητα αποσαι τω αυτο φυσει αιματος εχουσαν ημων ης, και σεβομενες, ευνοους αν γενεθλιας θεους ες παιδων αυτων αποραν ητοι και λογον.* vbi vulgò legitur *ευνοους αν και γενεθλιας θεους*, id est, cognationem autem & societatem gentilitiorum deorum omnem vnus sanguinis natura præditam honorans quis, & colens, deos genitales, propitios erga liberorum suorum sationem meritò & probabiliter habuerit. Iam quòd vnus de pluribus nomina ponuntur, referendum est hoc ad morem & ritum precantium: qui ne fortè in nomine errarent, complura eorum, quos orabant, deorum nomina cogerere solebant, vt

Luna, *Deum qua sola vides per iuria vulgi, seu Cretæa magis, seu tu Dictynna vocaris, Huc descende.* Horatius Sat. 6. lib. 2. *Matutine pater, seu Iane libentius audis.*

PATRVMQVE PROSP. DECR.] facito, vt senatusconsulta, & leges de contrahendis matrimonijs, & de maritandis ordinibus, sanctè seruentur, secundòque habeant exitus.

LEGE MARITA] id est, & super lege Pappia, Poppæa de maritandis ordinibus, à M. Pappo Mutilo, Qu. Poppæo Secundo coss. Augusto imperiù obtinente, lata: per quã sanciebatur, ne quin quaginta annis minor sexagenario nuberet: aut ne vir sexaginta annis minor quinquagenariam vxorè duceret: & vt omnibus ingenuis, præterquã senatoribus, eorumque liberis libertinas vxores habere liceret. De hac lege Cornel. Tacitus lib. 3. Annalium, his verbis, *Relatum deinde de moderanda Pappia, Poppæa, quam senior Augustus post Iulias rogationes incitandis calibum pœnis, & augendo erario sanxerat.* & Suetonius in Augusto.

CERTVS VNDENOS DECIES] dissentiunt etiam hîc codices manu scripti. in alijs enim scriptum est, *Certus vt denos decies per ann.* Orbis *& cantus, &c.* in alijs, & quidem multo pluribus, trib. Vatic. Iann. Faër. Tornef. Nicot. Ruff. *Certus vndenos dec. per ann. Orb. vt cant. &c.* quam scripturam secuti sumus, vt veram & rectam, & ab omnibus viris doctis comprobata: & ita intelligemus, ludos sæcularis centesimo decimo quoque anno fieri solitos esse.

ORBIS] sæculum: quod vel centum & decem, vel centum dumtaxat annorum spatium continet.

ET CANTVS, REFERATQVE LVDO] cantus referat, & ludos sæcularis. sed hi ludino semper centesimo, vel centesimo decimo quoque anno fiebant. Nam & Suetonius scribit, ab Augusto anticipatos esse. & Cornel. Tacitus lib. 2. Annal. tradit, quarto & sexagesimo anno post quàm Augustus ediderat, imperatore Claudio spectatos esse. Iterum Suetonius in Domitiano narrat, eum fecisse ludos sæcularis habita ratione temporis, & anni, nõ quo Claudius proxime, sed quo olim Augustus ediderat.

TER DIE CLARO, TOTIESQVE] tribus diebus, totidèmq; noctibus.

VOSQVE VERAC. CECIN. PARCÆ] ordo verborum, & sententia hæc mihi videtur esse. Vosq; ô Parcæ veraces cecinistis: id est, quæ vera cecinistis, vel quæ veraces estis in ijs, quæ cecinistis, iungite bona fata fatis iam peractis, id est, præteritis, ac transactis: quod quidem semel iam à vobis dictum est, & stabilis, id est, ratus, & fixus, atque immutabilis rerum terminus id seruat, neque id vllò pacto potest immutari. quidnam semel dictum est: vos iuncturas bona præteritis fata.

Quòd si legamus *seruet*, vt habent aliquot libri vereres: erit oratio benè precantis, & optantis, hoc modo, & Dij faciant, vt stabilis, fixus, & altè hærens terminus id seruet. quale illud apud Virgil. *Æneid. 12. Vt potius reor, & potius Dij numine firmet.* atque ita legisse videtur Porph. atque ad eò ita legit Seruius ad illum Virgilij versum, Pollione: *Concordes stabili fatorum numine Parcæ:* qui hunc locum profert. ego tamen non improbo, *seruat*, vt intelligamus esse *εὐφημισίην*, id est, orationem boni ominis. Neque verò est, quòd quisquam mihi dicat, prouocabulum, quod, referri solere ad ea, quæ antecedunt potius, quàm ad ea, quæ subsequuntur. Nam quàmuis negare non possum ita esse: constat tamen interdum etiam ad ea referri, quæ sequuntur. M. Tul. ad Att. lib. 2. *Pompeius, nostri amores, quod mihi summo dolori est, ipse se afflixit.* quorū verborum hic ordo est. Pompeius nostri amores, ipse se afflixit, quòd mihi summo dolori est. Pompeius ad Domit. lib. 8. epist. ad Attic. *In quibus (litteris) scribis, Casarem apud Corsinium castra posuisse. quod putani, & præmonui. sit, vt nec in presentia committere tecum prælium velit, & omnibus copijs conductis te implicet, ne ad me iter expeditum tibi sit, &c.* verba illa, quod putani, referenda sunt ad ea, quæ sequuntur, non ad superiora. T. Liuius li. 22. *quod numquam antea factum erat, proditorum populus creauit.* Idem li. 27. *Id quod nullo antè bello acciderat, diu consules sine memorado prælio interfecti velut orbam rempubl. reliquerant.* Iterum M. Tull. Acad. lib. 1. *Dabitur enim profecto, vt in rebus inusitatis, quod Græci ipsi faciunt, quibus hac iam diu tractantur, vt amur verbis interdum inauditis.* quamquã in hoc postremo exemplo hæc verba, *quod Græci ipsi faciunt*, videntur media esse interiecta, hoc modo, dabitur enim, vt in rebus inusitatis vt amur verbis interdum inauditis: quod Græci

A Græci ipsi faciunt, &c. Porphyrio autem longè aliter hunc Horatij locum explicat: quam explanationem ego hîc proponam, vt de ea iudicet lector intelligens, & eruditus. eius verba sunt hæc aliquanto obscuriora: *σπλεψις ἐστὶν ἐκ ῥήματος ἐν σὶν γήλων ἀριθμῶν, σερὺν ἐκ πλῆθυντος γίνονται.* hæc Porphyrio: nihil præterea, ex quibus apparet, eū sic intelligere hunc locum. Vtque, ô Quirites, Parca, veraces cecinisse id, quod semel dictum est, seruent, & stabilis rerum terminus vos seruet, &c. & ita Parca veraces erunt recti casus, non vocandi. quam explanationem nullo modo probo, putoque vel Porphyriionem, vt hominem hîc plañe lapsum esse: vel non esse germani Porphyriionis verba, sed alicuius inepti scholiastæ.

STABILISQUE RERUM TERM.] Lucret. li. 1. atque altè terminus herens. Notum illud, Terminum deum, Romæ in loco Ioui consecrando repertum, remansisse ac restituisse, neque Ioui ipsi cedere voluisse. Ouid. Fast. 2. *Quid? noua cū fierent Capitolia, nempe Deorum Cuncta Ioui cessit turba, locumque dedit: Terminus, vt veteres memorant, inuentus in ade Restitit, & magno cum Ioue tē pla tenet.* huc pertinet lepidissimū illud ænigma, quod extat apud A. Gell. lib. 12. cap. 6. *Semel, minis sine, an bis minis sit, non sat scio: An utrumque eorum: vt quondam audiui dicier, Ioui ipsi regi noluit concedere.* Festus. Numa Pompilius statuit, eū, qui terminum exarasset, ipsum & bonos sacros esse. de Terminis plura sup. ad Odam 2. epod.

FERTILIS FRVGVM] frugibus abundans, & pecore. Lucret. lib. 2. quamobrem terra, magna Deūm mater habita & dicta sit, multis versibus, iisque elegantissimis declarat, quos satis erit mihi indicasse. *Quare magna Deūm mater, materque ferarum, Et nostri genitrix hæc dicta est corporis vna, &c.*

SPICEA DONET CER. COR.] Hesiodus Cererem ἐὺς ἐπὶ παύων appellat, id est, pulchrè corona tam. corona donabatur scilicet ab agricolis propter frugum vbertatem. sic Tibull. eleg. 1. lib. 1. *Flaua Ceres, tibi sit nostro de rure corona Spicea, que templi pendeat ante foreis.* Sic autem legendum, non, vt vulgò, tibi sit.

ET IOVIS AVRÆ] auræ salubres: cælum salubre.

CONDITO MITIS, PLACIDVSQUE] numquam enim nisi iratus, iaculatur Apollo, vt alibi notauimus. Itaque Pæan dictus est, ἄσπετος, quod valet ferite. Tum eius sagittæ pestem ac perniciem mortalibus afferunt. Homer. in. a. suprà Od. 10. lib. 2. *neque semper arcum Tendit Apollo.* Virg. lib. 8. extr. *Actius hæc cernens arcum intendebat Apollo Desuper.* Notat Seruius apud Virgil. Daphnide ad illum locum, *duoq, altaria Phœbo, triplicem esse Apollinis potestatem, & eundem esse Solem apud superos: Liberum patrem in terris: Apollinem apud inferos.* Vnde etiam (inquit) tria insignia circa simulacrum eius videmus: *lyram, que nobis caelestis harmonie imaginem demonstrat: Grinaum, quod terrenum numen ostendit: sagittas, quibus deus infernus & noxius declaratur.* Vnde & Apollo dictus est, ἄσπετος ἰπποκρίων: id est, propterea

quod perdat, seu interimat. *Hinc est quod Homerus tam pestilentia, quam salutis auctorem esse dicit. Et Horatius ait Condito lenis, &c.*

Idem ad illum locum Æneid. 3. *Corrupto cali tractu,* notat, Apolline offenso pestilentiam gigni: quod & Homerus indicat (inquit ille) cum eum inducit sagittis & arcu armatum, quo tempore pestilentiam Græcis importare parat, lib. a. in iad. Contrà si citharam teneat, lenis, mitis, & placidus est: vn de Horat. *Condito mitis, placidusque te lo, Supplices audi, &c.*

SIDERV M REGINA BICORNIS] lib. 1. Od. 12. *micat inter omneis Iulium sidus velut inter igneis Luna minores.* bicornis aut, id est, μιννοειδής.

ROMA SI VESTRVM EST OPVS.] subintell. vt est. sed quamobrem Roma opus Apollinis esse dicitur? fortasse quia Æneas cum suis Apollinis responsa secutus solum mutauit, aliisque terras petiuit, nempe Italiam, ibique nouas sedes collocauit. Virgil. lib. 4. Æn. *Sed nunc Italiam magnam Grynaeus Apollo, Italiam Lycia iussere capeffere sortes.*

ILIAEQUE] Troiana.

IUSSA PARS] quæ Aeneas secuta est, ab Apolline iussa, vt paulo antè diximus. *iussa* autem particip. à verbo iubeor.

SOSPITE CVRSV] id est, secundo cursu: vel saluo cursu potius. nam salui quidem in Italiam peruenere Troiani cum Ænea: sed non semper secundis ventis, nec secundo cursu vsi sunt. per cursum autem nauigationem intelligi, ad librum primum notauimus.

CVI PER ARD. S. F.] id est, cui per medium incendium Troianum, seu medias flammæ, quibus Troia conflagrauit, liberè, impune, & sine vitæ noxa, seu perniciæ effugiendi facultatem dedit, &c. Sic Virg. lib. 2. Æn. *Descendo, ac ducente deo, flammam inter & igneis Expedior.* Sed Seruius aliter, vt mox dicemus.

SINE FRAVDE] sine damno, aut perniciæ Æneæ: vt sup. Od. 19. lib. 2. *Nodo coërces viperino Bissonidum sine fraude crineis.* Seruius ad illum Virgilij locum Æneid. 1. *Antenor potuit medijs, &c.* profert hunc Horatij, & sine fraude interpretatur, sine prodicione. quod non probo.

PATRIÆ SVPERSTES] qui patriam incensa, ac deleta, saluus, & incolumis euasit.

DII PROBOS MORES] Nam, vt ait Oda 24. lib. 3. *Quid leges sine moribus Vana proficiunt?*

IUVVENTÆ] iuuentē nomen pro iuuenibus vsurpauit. quod est vsitatius in voce iuuentutis, vt Od. 6. lib. 3. *Non his iuuentus orta parentibus Infecit equor sanguine Punico.* & ita ferè semper à M. Tull. vsurpatur.

DII SENECTVTI] in aliquot libris manuscriptis, hic versus superiorem antecedit. Quòd autem ad sententiam attinet, huc pertinet illud ex Sat. 1. lib. 2. *seu me tranquilla senectus Expectat.*

ROMVLÆ] id est, Romanæ. sic Od. 5. lib. 4. *optime Romule Custos gentis.*

BOVVS] duo Vatic. & Torn. habent bubus.

ALBIS] Albæ victimæ Apollini & Dianæ immolantur, quia Lucidi sunt: omnis autem lux alba:

D

E

F

A alba: ut nox & tenebræ nigra. Itaque apud Homerum *ix.* pecudes promittuntur speculatori seu exploratori nocturno Diomedæ, nigra. Præterea immolabantur Ioui à consule, aut imperatore tauri, seu iuuenialbi. Virg. *Æneid.* lib. 9. *Et statuant ante aras aurata fronte iuuenicum Candentem, &c.* & Georg. 2. *Hinc albi Clivumne greges, & maxima taurus Victimæ, &c.*

VENERATUR] precatut, ut dicemus ad Sat. 6. lib. 2.

CLARVS ANCH. VEN. QVE SANGVIS] Augustus à Iulio Cæsare: Iulius Cæsar autem ab Iulo. sic supra Od. 15. lib. 4. *Et alma progeniem Veneris canemus.* Venus oraculo edito & vulgato, Troianorum imperium, genere Priami funditus deleto, ad Anchisæ posteros peruenturum Anchisæ concubitum vltro expetiuit, cum esset ille ætate iâ affecta & ingrauescente. Ex quo concubitu Ænea nato causas ac semina belli querens, quo bello opes Priami conciderent, imperiumque frangeretur, Alexandrum ad amorem Helenæ impulsit. Quo factò, Helenæque raptæ, Venus opinione quidem hominum, & dicis causa Troianis opitulabatur ac fauebat, sed reuera cladem eis imminentem subleuabat: ne salute proflus desperata Helenam redderent, & ita positis armis & pace confirmata, discordiisque compositis ac sedatis, Priami imperium in multos annos incolumem maneret: quòd si factum esset: neque Æneas, à quo Romani profecti sunt, Troiâ profugisset, neque imperio Rom. initium dedisset.

B IMPERET BELL. PR. IAC.] sic Virgil. *Æneid.* 6. *Parcere subiectis, & debellare superbos.* PRIOR] id est superior, maior, præstantior. Saty. 5. lib. 2. *fama cinem, causâque priorem Sperne, domi si natus erit, facundâque coniunx.* Virgil. *Æneid.* 11. *Hic pietate prior.* propriè posuit epist. 2. lib. 2. in extr. *Extremi primorum extremis, usque priores.*

MANVS POTENTEIS] potentiam Ro. vim imperij Rom. *χίρας ἀνάσσει.*

ALBANASQVE] Vel Romanas: populus enim Albanus Romam translatus est: Vel dic Albanas propriè, id est, Latinas à mōte Albano, in quo carnem accipere erant soliti aliquot Italiæ populi: & vbi fiebat sacrificium Ioui Latiali a pontifice

Romano. sed illud prius magis placet: & confirmatur illo Virgiliano lib. 1. *Æneid.* *Albanig, patres, atque alta mœnia Roma.*

ET NEGL. RED. VIRT. AVD.] & virtus antea ab hominibus neglecta, nunc audet redire: id est, nunc homines virtutem & superiora illa fidem, iustitiam, pacem, &c. quæ antea neglexerunt, & è terris expulerunt, colere & amplecti incipiunt tale est illud Virgil. Pollione, *Iam redit & Virgo: redeunt Saturnia regna.*

PLENO COPIA CORNV] ut supr. Od. 17. lib. 1. *hinc tibi copia Manabit ad plenam benigno Ruris honorum opulenta cornu.*

AVGV] sic sup. Od. 2. lib. 1. *Augur Apollo.*

ÆQVVS] placatus, placidus, propitius. ut supr.

Od. 18. lib. 3. *abeasque parvis Equus alumnis.*

ARCEIS] quidam libri veteres habent, *aris.*

ALTERVM IN LVSTRVM] non dixit, alterum in sæculum, quod erat nimis longum: sed alterum in lustrum: quod breuius est.

MELIVS QVE SEMPER, &c.] & temper proferat, ac producat in ætatem meliorem, imperium Romanum, & Italiam. repetenda enim est præpositio in.

QUINDEC. QVE PRECES VIROR.] ad Quindecimviri, qui sacerdotes erant Sibyllini, collegium, ludorum sæcularium procuratio pertinebat, ut docet Cornel. Tacit. lib. 2. *Annalium,* his verbis, *Nam Domitianus quoque edidit ludo sæculares, iisque intentius assuit sacerdotio Quindecimviri præditi, ac in Pretor. quod non sæctantia refero, sed quia collegio Quindecimvirum antiquitus ea cura mandabatur, & magistratus potissimum ex sequebantur officia ceremoniarum.* Quindecimviri autem Sibyllini, à Syllâ dictatore fuerunt instituti, cum ante Syllæ dictaturam decem duntaxat fuissent.

DOCTVS ET PHOEB.] ordo est, ego chorus, doctus Phœbi & Dianæ laudes dicere, spem bonam & certam domum reporto, hæc Iouem, & omnes Deos sentire: hæc approbare: his assentiri. chorus enim vnius personam gerit, vniusque partem agit, ut epist. de arte poet. *Actoris partem chorus, officiumque virile Defendat.* sic enim verbum illum potius explicandum & legendum esse puto, ut dicam suo loco.

E

HORATII CARMINVM

siue sermonum,

FINIS.